

Vladimír Dzuro, bývalý vyšetřovatel haagského tribunálu

Kdokoliv může spáchat cokoliv

Skoro deset let strávil kriminalista Vladimír Dzuro vyšetřováním těch největších zvěstev, která se v Evropě odehrála po roce 1945: zločinů válek v bývalé Jugoslávii. Vykopával masové hroby, zatýkal osnovatele vraždění a svědčil proti nim, vyslyšel pozůstalé. Skládal otřesnou mozaiku, která mu umožnila nahlédnout až k samé podstatě zla v nás. Dnes říká: „Když jsou vytvořeny odpovídající podmínky, může úplně kdokoliv spáchat úplně cokoliv.“

text Adéla Tallisová Dražanová / foto Nguyen Phuong Thao a archiv Vladimíra Dzura

Do uličky mezi kontejnery se s kvílením vřítí bílé SUV s označením Spojených národů. Bleskově je obklíčí členové speciální jednotky v helmách a neprůstřelných vestách a z útroh vytahují malého podsaditého muže s knírem. Má bílou košili, kalhoty s puky a širokou kravatu a zjevně mu ještě úplně nedochází, co se tu vlastně děje. Policisté mu nasazují pouta, načež přichází vyšetřovatel: „Pane Dokmanović, jste obviněn, vaše jméno se nachází na zatýkací listině vydané Mezinárodním tribunálem pro bývalou Jugoslávii. Viníme vás z vážných porušení ženevských úmluv, zločinů proti lidskosti a porušení zákonů a zvyklostí války pro vaši roli při bití a zabíjení na farmě Ovčara v blízkosti

Vukovaru dne 20. listopadu 1991. Rozumíte všemu, co vám říkám?“

Mužem, který bývalému vukovarskému starostovi sděluje obvinění, je Čech Vladimír Dzuro. Pracuje pro haagský Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii a právě zažívá moment, na který bude moci být hrdý až do konce života.

Slavko Dokmanović nevypadá jako válečný zločinec, spíš jako „strýc odvedle“, který si rád přihne a po večerech kouká na estrády. Jenže ve chvíli, kdy ho tým haagského tribunálu zatýká, už existuje dost důkazů, že se tenhle „strýc“ aktivně podílel na vukovarském masakru, jenž se – spolu s obléháním Sarajeva nebo genocidou ve

Srebrenici – zařadí mezi nejhorší kapitoly balkánských válek.

„Rozumím, ale není to pravda,“ odvětil Dokmanović. Český vyšetřovatel mu trpělivě dočte jeho práva, načež policisté zatčenému přetáhnou přes hlavu kuklu a odvázejí ho na letiště Čepin poblíž Osijeku, kde už je připraveno letadlo do Haagu.

Tenhle den, 27. června 1997, se stane milníkem nejen v životě Vladimíra Dzura, ale především v dějinách mezinárodní spravedlnosti: Dokmanović je úplně prvním z jugoslávských válečných zločinců, kterého se podařilo zatknout. Předstoupí před tribunál, bude souzen – a následovat ho budou další, včetně největších ryb typu Milošević, Karadžiće nebo Mladiće. Tým haagského soudu navíc Dokmanovićovým dopadením mezinárodnímu společenství dokázal, že to se stíháním balkánských zločinců myslí vážně. A především že už není na co se vmlouvat: zatýkáni viníků je možné, ne že ne.

TI, KDO BEROU NADĚJI

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) byl oficiálně ustaven rezolucí Rady bezpečnosti OSN v květnu 1993. V tom momentě

MĚLI JSME BÝT TĚMI, KDO POZŮSTALÝM VEZMOU POSLEDNÍ NADĚJI.

už bylo zřejmé, že hloubka konfliktu, respektive intenzita násilí na Balkáně dosáhla takové úrovně, že si vyžádá řešení přesahující jakoukoliv národní justici. První obžalobu – na bosenský Srba Dragana Nikoliće – vydal hlavní prokurátor Richard Goldstone už v listopadu 1994.

Vladimír Dzuro přišel do Haagu na jaře 1995. „Odvažně jsem 15. dubna ráno vstoupil do zaměstnání, kde se mě na úvod zmocnila komisi administrativa OSN. Změřili mě, zvážili, vyfotili, zjistili krevní skupinu a zapsali barvu očí. Ještě než jsem byl vpuštěn do kanceláře úřadu prokurátora, vydali mi ID kartu,“ vzpomíná Dzuro v knize *Vyšetřovatel*, kterou vydal vloni v nakladatelství Grada.

Český kriminalista byl přidělen do týmu, jenž vyšetřoval zločiny spáchané na území Chorvatska, a to Srby na Chorvatech: především tedy zmíněný masakr na farmě Ovčara nedaleko Vukovaru, kde Srbové 20. a 21. listopadu 1991 povraždili přes 260 nesrbských obyvatel města.

Dzuro v knize popisuje, jak neobvyklý, přesněji řečeno neobvykle obtížný byl už samotný začátek vyšetřování: „Státy, které vznikly po rozpadu Jugoslávie, neměly zájem s tribunálem spolupracovat, a když už k tomu byly donuceny, pak (spolupracovaly) jen formálně a vždy pouze na zločinech spáchaných druhou stranou konfliktu. Na místech, kde došlo ke krveprolití, nikdo neprovedl ani základní ohledání. Lokality, kde byli pobiti civilisté pohřbeni, buď nebyly známy, nebo k nim mezinárodní společenství nemělo přístup. Nevěděli jsme, odkud máme vlastně začít.“

Skoro jediné, co měli Dzuro a jeho kolegové k dispozici, byly dokumenty shromážděné převážně nevládkami, které už v oblasti působily. Na úvod si tedy členové týmu sedli k počítačům a začali se prokousávat horami neutříděné dokumentace. Řádku po řádce pronikali do příběhů zoufalých lidí,

kterí pohřešovali své nejbližší a takřka bez výjimky si odmítali připustit, že by mohli být mrtví. „Chápejte, oni věřili, že jsou zavřeni někde v koncentračním táboře v Srbsku,“ vysvětluje Vladimír. „A my se měli stát těmi, kteří jim vezmou i tuhle poslední naději.“

KLOTOVÉ RUKÁVY

V dětství se Vladimír toužil stát pilotem. Dokonce už se tak trochu upsal vojenským náborářům, kteří přišli na jeho základku v Buštěhradě a vykládali užaslým dětem o krásách života v uniformě. Jenže škola se nacházela v Košicích, a tak maminka Vladimírovi jeho fantastický nápad zarazila. „No a pak už jsem chtěl být jenom policajtem. Kriminalistou.“

Stalo se v roce 1984, Vladimírovi bylo třináct. Na Praze 10, kam byl přidělen, se shodou náhod rychle dostal na oddělení vyšetřující násilnou trestnou činnost. „Takže jsem běhal po Vršovcích s pistolí u pasu a služebním odznakem v kapse a honil bandity,“ směje se.

První velký zlom pak přišel zkraje devadesátých let: Vladimír se naučil anglicky. Rok chodil do školy ministerstva vnitra, kde se před revolucí učili rozvědčíci a kterou pak ministerstvo, aby nezela prázdnotou, nabídl právě kriminalistům. „Byl jsem odhodlaný se to naučit. Rok jsem neviděl televizi!“ vzpomíná.

Načež se vrátil na své místo na kriminálce, kde si ovšem záhy uvědomil, že by své nové znalosti taky rád využil. A tak se přihlásil do konkurzu na místo v české pobočce Interpolu. „A jednoho dne jsem otevřel dveře kanceláře s leštěným nábytkem, moderními počítači, kopírkou a kávovarem. Nic takového jsme samozřejmě na kriminálce neměli, tam byly sovětské psací stroje Jatraň, které šíleně hučely a kvůli kterým v místnosti pohasínaly žárovky.“

Interpol znamenal pro Dzura sice povýšení, ale zároveň zklamání – v tom smyslu, že práce byla výhradně kancelářská. „Představoval jsem si, že budu pronásledovat mezinárodní gangstery, ale místo toho jsem seděl u počítače, probíral se papíry a bral telefony. Což s mojí povahou prostě nešlo. Bylo mi dvaatřicet, nechtěl jsem sedět za

stolem. Doma už si ze mě dokonce dělali legraci, že mi k Vánocům koupí klotové rukávy. Pozor, to není nic proti Interpolu, ta práce byla strašně důležitá. Chyba byla ve mně, asi jsem moc koukal na akční filmy.“

V každém případě, když se pak Vladimírovi dostal do ruky leták informující o nábore civilních zaměstnanců pro jednotky UNPROFOR v bývalé Jugoslávii, okamžitě se přihlásil.

BATERKY

Duben '94. Sarajevo je už dva roky obležené srbskými vojáky. Život ve městě je zcela vykloubený z jakéhokoliv představitelného normálu, panuje hlad, strach a korupce, denně umírají civilisté včetně dětí.

Vladimír přijel do hlavního města Bosny a Hercegoviny jako vedoucí bezpečnosti OSN pro sektor Sarajevo, jeho úkolem bylo starat se o bezpečnost civilních zaměstnanců Spojených národů. První noc ještě v hotelovém pokoji nervózně poslouchal střelbu z okolních kopců. Po pár dnech už uměl rozeznat, co je kalašnikov a co kulomet, a po dvou týdnech o střelbě vůbec nevěděl, přestal ji vnímat. „Zvyknete si.“

Válka však měla dát Vladimírovi velmi brzy na srozuměnou: Pořád jsem tady. „Už jsem to vyprávěl mockrát, ale je to něco, co mě tenkrát hrozně zasáhlo. Před vchodem do hotelu každé ráno a večer postával malý kluk, asi deseti-letý. Měl walkman a žebřák o baterky. Sir, sir, you promised! Nic jsem mu samozřejmě neslibil, ale každé ráno jsem si říkal, že mu ty baterky seženu, abych měl od něj už konečně pokoj. A jednou, když jsem se vracel z práce, ležel ten kluk před hotelem s kulkou v hlavě. Ještě asi dokážu pochopit, když se zabijejí dospělí, to je bohužel součást války. Ale proč někdo zastřelí dítě?“

Vladimír prožil v obleženém Sarajevu celý rok. Musel se vypořádat s nástrahami, které byly buď „jen“ velmi nepříjemné (jinovatka na spacáku), nebo přímo smrtelné nebezpečné (trvalá přítomnost sniperů). Musel se naučit komunikovat v rámci mezinárodního společenství, vycházet s jinými kulturami nebo prostě rozumět jazyku: „V mém týmu byli dva Angličani, bývalí vojenští policisté.

Mluvili šílenou vojenskou hatmatilkou a k tomu měli strašný přízvuk. Trvalo mi tři měsíce, než jsem s nimi dokázal normálně komunikovat. To může vypadat jako banalita, ale vezměte si, že jsme se třeba dorozumívali přes vysíláčku. A ne o tom, jestli půjdeme večer na pivo, ale o věcech, které mohly někoho stát život,“ vysvětluje Vladimír.

Na strádání v obleženém městě vzpomíná pokorně, říká, že bylo v zásadě mírné proti tomu, čím procházeli místní. „Třeba moje sekretářka Azra. Když chtěla ze Sarajeva pryč, musela tunelem (vybudovaným v roce 1993 pod letištní plochou; pro obyčejné Sarajevany byl tunel jedinou spojnici s okolním světem – pozn. aut.). A to bylo hrozné, ta klaustrofobie! Tunel byl nezajištěný, stávalo se, že se jeho části hroutily. Navíc civilisté museli čekat hodiny, než je vůbec pustili dovnitř. Azra byla mladá zdravá holka, ale vezměte si staré lidi, děti nebo nemocné. Já se mohl kdykoliv sebrat, odletět do Záhřebu, odevzdat věci a vrátit se do Prahy. Oni nemohli nikam.“

V každém případě sarajevský rok byl pro Vladimíra mezníkem. „Byla to obrovská zkušenost, poprat se s válkou, se soužitím s cizinci, kterým jsem navíc musel šéfovat. Vydržel jsem, přežil. A naučil se spoustu věcí. Sarajevo mi taky otevřelo cestu k haagskému tribunálu.“

POZŮSTALÍ

Haag, duben 1995. Vladimír a jeho kolegové (především britští vyšetřovatelé Kevin Curtis a Dennis Milner) se právě pustili do analýzy dokumentů vztahujících se k masakru na Ovčare v listopadu 1991. Po týdnech mravenčí práce byli schopni sestavit pravděpodobný scénář událostí a hlavně předběžný seznam svědků (čítal prý asi tři sta jmen). S výslechy přímo v Chorvatsku začali už v červnu.

Vladimír vzpomíná, že klíčovou roli tenkrát sehrál Chorvat s českými kořeny Zdenko Novak, který onoho osudného 20. listopadu 1991 zariskoval a seskočil z valníku, který zajatce vezl na místo poprav. Právě on pak vyšetřovatelům pomohl najít masový hrob.

Exhumace začala posledního srpna 1996, Vladimír ji v knize popisuje takřka

Milník. Vladimír Dzuro čte na základně OSN v Erdutu obvinění právě zatčenému Slavku Dokmanovićovi. Je 27. června 1997.

den po dni. Místo plánovaných tří týdnů nakonec trvalo sedm a forenznímu týmu se podařilo najít ostatky 198 mužů a dvou žen. Všechny byly převezeny do Záhřebu, kde začaly identifikace. A právě ty, vysvětluje Vladimír, byly opravdovým dramatem. „Co teď řeknu, bude znít strašně, ale ta hromada mrtvol... Na to se dá zvyknout. Jsou to kosti, to lidské je z nich pryč. Vy jste tam jako vyšetřovatel, vaším cílem je, aby se všechno udělalo správně, aby se nic neztratilo, aby vědci, kteří tam pracují, měli všechno potřebné,“ vysvětluje Dzuro. „Ale ti přeživší a pozůstalí, to je něco docela jiného. My jsme je všechny vyslechli ještě před exhumací. Ze začátku jsme pro ně byli cizáci, kteří se jen přijeli rýpat v jejich bolesti. Ale během výslechů docházelo k prolomení ledů a my si s každým prošli cestu od absolutního odmítnutí až po moment, kdy vám ten člověk s pláčem vypráví o tom nejhorším, co se mu v životě stalo. Bylo v tom strašně emocií. No a ti samí lidé pak museli chodit do márnice a identifikovat své blízké. Procháze-li v tu chvíli obrovskými osobními dramaty. Vy musíte zůstat profesionální, ale samozřejmě vás to zasáhne.“

Z dvou set těl nalezených na Ovčare se nakonec podařilo identifikovat 193. V té době už haagský tribunál vydal zatykač na tři hlavní pachatele masakru a také tajnou obžalobu Slavka Dokmanoviće. Nikdo z nich ale zatím nebyl lapen.

Vlastně vůbec nikdo ještě nebyl lapen.

Situace se stávala neudržitelnou.

KVĚTINKA

Vladimír ve Vyšetřovateli píše o roli náhody v životě kriminalistů. Cituje radu Vacátka z Hříšných lidí města pražského: „Pozor, pánové, nepodceňovat náhodu, náhoda je mocná věc a v kriminalistice se s náhodou nesmí žertovat!“ Vladimír v zásadě souhlasí, letitou praxí si ovšem ověřil, že většina náhod je tvrdě odpracovaná. Zkrátka: štěstí přeje připraveným.

Vladimírovi přálo v prosinci 1996 při setkání s francouzskou kolegyní Tatianou, která pracovala v týmu vyšetřujícím zločiny spáchané Chorvaty na Srbech. Tahle Tatiana se – nic

Exhumace. V masovém hrobě na farmě Ovčara se našly ostatky 200 lidí. Šedesát dalších pohřešovaných nebylo dosud nalezeno. „Někde tam pořád leží,“ říká Dzuro.

netušic – během hovoru zmínila, že se nedávno setkala se Slavkem Dokmanovićem a že ho chce vyslechnout. Vladimír oněměl. Nemohl Tatianě říct, že jeho tým už Dokmanoviće stíhá za podíl na Ovčare (obžaloba byla tajná, panovala obava, že místní úřady obžalované místo zatčení naopak varují), a tak se jen zeptal, zda nemá na Dokmanoviće kontakt. Tatiana mu předala adresu a telefonní číslo bývalého vukovarského starosty: žil i s rodinou v domku ve městě Sombor v Srbsku.

Pak už se věci daly do pohybu. Vladimírův tým vypracoval plán, jehož kostra byla v zásadě jednoduchá: na srbském území Dokmanoviće zatknout nepůjde, bude ho tudíž potřeba vylákat do Chorvatska, respektive do Východní Slavonie (kde leží i Vukovar), kterou tehdy ještě spravovaly Spojené národy. Na tomto území už bude moci být zatčen a pak převezen do Haagu.

Původní plán byl ambiciózní: Dokmanović bude v cele do konce ledna 1997. To se ovšem ukázalo jako nereálné, Dokmanović byl ostražitý, obával se paradoxně nikoliv mezinárodní spravedlnosti, ale chorvatské policie.

Nastražování pastí na někdejšího starostu Vukovaru a samotné zatýkání

tvorí pravděpodobně nejnapínavější část knihy Vladimíra Dzura. Strhující a zároveň krajně riskantní operace, která nesla krycí název Květinka, vyvrcholila 27. června 1997: do uličky mezi obytnými kontejnery se s kvilením vrátilo bílé SUV s označením Spojených národů...

Ještě téhož dne přistálo letadlo s Dokmanovićem v Nizozemsku a 4. července vstoupil obžalovaný do soudní síně haagského tribunálu.

ICTY nakonec obvinil celkem 161 lidí. Deset jich zemřelo, než mohli být zatčeni. Dvacet bylo obvinění zbaveno. Pětašedesát bylo zatčeno a zbylí se v pozdějších letech vzdali sami. Zatčení Slavka Dokmanoviće, na němž měl lví podíl český kriminalista Vladimír Dzuro, celou tuhle vlnu spustilo. Do té doby jen málo ochotné mezinárodní společenství muselo uznat, že ICTY je legitimní instituce, a že když dokáže válečného zločince zatknout malý haagský tým, pro NATO s tisíci vyzbrojených mužů už neexistuje výmluva.

POSILÁNÍ

Dnes pracuje Vladimír Dzuro v New Yorku jako šéf úřadu vnitřního vyšetřování OSN. Zjednodušeně řečeno se zabývá vyšetřováním korupce v mírových misích OSN. Ačkoliv se díky tomu dostal do nejrůznějších koutů světa, většinu času tráví v kanceláři. „Teď už to snáším,“ směje se.

Z Haagu odešel v roce 2004. Jednak proto, že se už tehdy intenzivně mluvilo o uzavření tribunálu (nakonec fungoval až do loňska), ale taky proto, že měl pocit, že už u ICTY udělal vše, co mohl.

Slavko Dokmanović nakonec odsouzen nebyl, pouhý týden před vynesením verdiktu se v cele oběsil. Což byla rána jak pro vyšetřovatele, tak pro pozůstalé.

Vladimír v epilogu k Vyšetřovateli píše, že všechny ty bezbřehé tragédie se nutně musejí člověku dostat pod kůži. Že hon na válečné zločince nikdy nebyl pro něj ani jeho kolegy rutinní prací, nýbrž posláním. A ještě dodává: „Dospěl jsem, bohužel, k hlubokému přesvědčení, že když jsou nastaveny ty ‚správné‘ podmínky, může úplně kdokoli spáchat úplně cokoli. Nejen na Balkáně. Třeba i v Česku.“ ●